

УДК 37.013.322(410)

DOI 10.31339/2413-3329-2019-2(10)/2-37-40

Поліщук Віра Аркадіївна,

доктор педагогічних наук, професор,

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

У статті актуалізовано питання необхідності і доцільності удосконалення системи професійної підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи у контексті нових викликів, що зумовлені реформою децентралізації влади в Україні і утворенням територіальних громад. Здійснено аналіз суті професійно-педагогічної культури фахівців із соціальної роботи, як складової частини професійної компетентності і загальної системи фахової підготовки. З'ясовано, що професійно-педагогічна культура є складним системним інтегративним професійно зумовленим особистісним утворенням. Визначено й схарактеризовано провідні компоненти професійно-педагогічної культури фахівців із соціальної роботи.

Ключові слова: територіальна громада, соціальна робота, фахівець із соціальної роботи, професійно педагогічна культура, компоненти професійно-педагогічної культури, організаційно-педагогічні умови формування професійно-педагогічної культури.

Постановка проблеми. Реформа децентралізації передбачає створення нової територіальної основи організації влади в Україні – об'єднаної територіальної громади. Згідно з чинним законодавством вирішення значної частини соціальних питань, зокрема, соціального сприяння, соціальної підтримки, соціального захисту, надання соціальних послуг покладено на територіальні громади.

Передача повноважень «з центру на місця» не тільки дає змогу розширити можливості та повноваження органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення, покращення якості життя, забезпечення доступності соціальних послуг, збільшення їх обсягу й адресного спрямування для осіб/сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах. Цей процес фактично вимагає реформування парадигми соціальної роботи і, відповідно, професійної підготовки фахівців із соціальної роботи, здатних до вирішення соціальних проблем, пов'язаних з життєдіяльністю територіальної громади та її членів.

У контексті розширення функціонального поля діяльності фахівців із соціальної роботи в територіальній громаді і категорій клієнтів, з якими їм доводиться працювати (діти, молодь, люди літнього віку, сім'ї в складних життєвих обставинах, особи з особливими потребами і функціональними обмеженнями, вимушено переміщені особи, залежні, особи, які вийшли з місць позбавлення волі та інші) особливої актуальності набуває проблема формування педагогічної культури соціального працівника.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні засади професійної підготовки соціальних працівників до роботи у територіальній громаді розкрито у наукових працях (О. Безпалько, Н. Горішної, Г. Слозанської); формування професійно педагогічної культури майбутніх фахівців соціальної сфери у процесі професійної підготовки у закладах вищої освіти розглянуто в наукових працях О. Гомонюк, Т. Спіріної, О. Гури та ін.

За безумовної важливості досліджень сучасних науковців проблема професійної підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи до роботи у територіальній громаді, а саме, аспект формування їх професійно-педагогічної культури є недостатньо дослідженою і потребує використання нових підходів до її розв'язання, теоретичного осмислення і практичного вирішення у контексті змін концептуальних засад соціальної роботи.

Тому, виходячи із сучасного соціального замовлення на підготовку висококваліфікованих фахівців соціальної роботи, котрі вміють працювати над вирішенням соціальних проблем різних категорій клієнтів, що проживають у територіальній громаді, здатних транслувати цінності громадянського суспільства, творчо мислити, нестандартно діяти, знаходити оптимальні підходи і технології впливу на клієнтів і зумовили вибір теми статті.

Метою статті є аналіз структури та організаційно-педагогічних умов формування професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців із соціальної роботи.

Результати дослідження. Поняття «територіальна громада» в Україні закріплене законодавчо як добровільне

об'єднання жителів села, кількох сіл, селищ, міст навколо єдиного адміністративного центру, самостійна адміністративно-територіальна одиниця. «Об'єднано територіальна громада» є базовим рівнем адміністративно-територіального устрою країни, наділеного додатковими повноваженнями, владою у різних сферах життєдіяльності, в тому числі і соціалізації, соціального захисту, соціальної допомоги, соціальної підтримки членів громади.

На сучасному етапі розвитку нашої країни територіальна громада є простором для творення якісно нового гармонійного й ефективного соціуму, як рушійної сили, ядра активності держави і суспільства, самореалізації усіх її членів, збереження здоров'я, психологічного комфорту, покращення життєдіяльності та життєвої реалізації кожного громадянина. Створення територіальних громад, оновлення змісту і розширення функціонального поля професійної діяльності фахівців із соціальної роботи в територіальних громадах, закономірно, має знайти відображення у модернізації процесів їх професійної підготовки в закладах вищої освіти. Усе це викликає особливий інтерес до осмислення і обґрунтування феномену «професійно педагогічної культури фахівців із соціальної роботи» як важливої складової його загальної фахової підготовки.

Фахівець із соціальної роботи в територіальній громаді – це професіонал, який опікується створенням якісно нового гармонійного й ефективного соціуму для соціалізації, життєдіяльності і життєвої реалізації всіх членів громади. Окрім того, він, відповідно до професійних функцій, має цілеспрямовано працювати над виявленням осіб і сімей, які потребують соціальної, матеріальної та інших видів допомоги і підтримки.

Фахівець із соціальної роботи покликаний виконувати функцію координації роботи державних і недержавних організацій з метою оптимізації соціального середовища громади і надання соціальної допомоги та захисту осіб і сімей, які цього потребують; він покликаний виконувати завдання щодо організації піклування та догляду за членами громади, які цього потребують, та надавати допомогу у працевлаштуванні; проводити консультації, організовувати за місцем проживання соціально-побутову допомогу особам з особливими потребами й функціональними обмеженнями, людям похилого віку й непрацездатним; проводити встановлення і позбавлення батьківських прав, піклування, опікування, тощо [4, с.68].

Сучасний фахівець із соціальної роботи має бути високоосвіченою, соціально активною особистістю, спроможною до творчості, нестандартних професійних дій, до інтенсивної, чітко організованої праці, спрямовувати свої фахові дії на досягнення професійних завдань і виконання професійних функцій.

Конкретизація завдань підготовки фахівців із соціальної роботи до роботи в територіальних громадах вимагає оновлення і модернізації цілісної системи їх професійної підготовки, особливо, формування вміння аналізувати, моделювати, обирати відповідну стратегію і технологію розв'язання конкретних соціальних проблем і життєвих ситуацій, переконувати, впливати, активізувати клієнтів, моделювати і прогнозувати фаховий вплив, що в цілому актуалізує потребу у формуванні їх педагогічної культури.

Аналіз поглядів на формування професійно-педагогічної культури фахівців у вітчизняній педагогічній теорії та практиці свідчить про доцільність трактування суті професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців із соціальної роботи через призму таких понять, як «професійна культура» і «педагогічна культура», що органічно входять у поняття «професійно-педагогічна культура».

Поняття «професійна культура» відзначається інтегративністю: це усвідомлення соціальним фахівцем важливості й унікальності своєї праці, власної необхідності людям, суспільству; це культура мислення в поєднанні із дотриманням гуманних принципів дій і поведінки, прагнення до духовного і професійного зростання. Професійна культура є результатом поєднання професіоналізму і гуманних основ своєї особистості; це симбіоз засвоєння культурних здобутків людства, професіоналізму і кращих рис сучасної людини.

Педагогічна культура є складним системним інтегративним професійно зумовленим особистісним утворенням, яке базується на системних знаннях сутності і особливостей соціалізації різних категорій клієнтів, здійснення освітньо-виховних і корекційних впливів і проявляється в умінні виконувати професійні функції і завдання з урахуванням особливостей психолого-педагогічного контексту соціальних проблем і завдань.

Професійно-педагогічна культура фахівця із соціальної роботи це інтегративна якість, що формується в процесі професійної підготовки у закладі вищої освіти та включає систему сформованих відповідних мотивів, загально цивілізаційних цінностей та цінностей соціальної роботи, знань, умінь, навичок про технології освітньо-виховного впливу, досвід поширення і впровадження в територіальній громаді соціальних норм і правил взаємодії та поведінки; систему психолого-педагогічних знань, необхідних для успішної реалізації професійних функцій і завдань.

На основі аналізу наукових джерел та узагальнення результатів досліджень з проблеми висловлюємо припущення, що професійно-педагогічна культура фахівця із соціальної роботи має містити в собі такі структурні компоненти: мотиваційно-ціннісний, пізнавально-когнітивний, психолого-педагогічний і поведінково-діяльнісний.

Мотиваційно-ціннісна складова передбачає наявність сформованої позитивної мотивації до професійної діяльності з різними категоріями клієнтів у територіальній громаді та визнання цінностей і етики соціальної роботи; пізнавально-когнітивна – оволодіння загальними, професійно-базовими і професійно-спеціальними компетентностями (знаннями, уміннями і навичками, необхідними для успішного виконання професійних функцій і професійних ролей, спрямованих на вирішення соціальних проблем клієнтів через призму постійного професійного зростання і прагнення до пізнання нового; поведінково-діялісна – володіння технологіями професійної діяльності, що слугують основою і засвідчують готовність до надання інтегрованих соціальних послуг різним категоріям клієнтів у територіальній громаді та здійснення організації й адміністрування цього процесу; психолого-педагогічна – володіння психолого-педагогічними знаннями, що визначають здатність (уміння) здійснювати моніторинг соціально-педагогічного контексту соціальних проблем, ситуацій, потреб клієнтів; уміти грамотно їх діагностувати, моделювати і підбирати оптимальні технології професійного впливу.

Аналіз наукової літератури та досвіду практичної діяльності дає підстави для узагальнення, що сутність процесу формування професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців із соціальної роботи полягає не тільки в постійній модернізації системи фахової підготовки відповідно до вимог практики, але й у постійному збагаченні особистості майбутнього фахівця всіма сучасними досягненнями психолого-педагогічної науки, професійної етики, активізації особистісного фахового потенціалу на постійне оновлення набутих у закладі вищої освіти знань, вмінь та навичок і досягнення вершин професіоналізму.

Факторами оновлення процесу формування професійної

культури майбутніх фахівців із соціальної роботи є відмова від реалізації побудови освітнього процесу лише за лінійно-функціональним принципом і більш активне застосування технології його моделювання й реалізації як форми самостійної творчості викладачів і студентів. Замість побудови процесу підготовки на принципах традиційного моніторингу субординації й регламентації горизонтальних зв'язків, парадигмальним має стати прагнення до створення умов для формування професійно-педагогічної культури як важливої складової фахової компетентності на основі послідовного розвитку культурного, компетентнісного і ціннісного потенціалу майбутнього фахівця.

На формування професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців із соціальної роботи впливає комплекс психолого-педагогічних чинників: зовнішніх (досконалість освітньо-професійних програм; модернізація навчально-виховного процесу у закладах вищої освіти; участь у волонтерській роботі, студентському самоврядуванні, розробці і реалізації соціальних проєктів і програм, позааудиторна та самоосвітня робота, та ін.) і внутрішніх (умотивованість до роботи соціальним працівником у територіальній громаді, активна життєва позиція, прагнення змінити життя членів територіальної громади на краще, визнання загальноцивілізаційних цінностей та цінностей соціальної роботи; постійне прагнення до професійного самовдосконалення тощо).

Теоретичний аналіз досліджуваної проблеми і досвіду професійної підготовки фахівців слугує основою для узагальнення, що ефективність формування професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців із соціальної роботи у закладах вищої освіти зростає за дотримання таких організаційно-педагогічних умов:

- розробки освітньо-професійної програми професійної підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи відповідно до вимог суспільства, моделі фахівця та вимог, котрі висуваються сферою їх професійної діяльності;
- забезпечення цілісності, безперервності і системності процесу формування професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців із соціальної роботи як важливої і необхідної складової їх готовності до професійної діяльності, конкурентоздатності і мобільності;
- орієнтації процесу професійної підготовки на суб'єкту позицію студента;
- формування позитивної мотивації студентів до оволодіння професійно-педагогічною культурою шляхом залучення їх до пізнання, засвоєння і поширення загальноцивілізаційних цінностей і етичних норм соціальної роботи, занурення їх в морально-етичний контекст професійної діяльності;
- опори в процесі професійної підготовки на принципи особистісно-діялісного (впровадження практично зорієнтованих технологій процесу навчання; активізація позааудиторної роботи); студентоцентристського (забезпечення суб'єктної позиції студентів, пізнання та розуміння їх потреб, запитів і можливостей; конструювання оптимальної траєкторії їх професійної підготовки); діалогічного (створення простору гуманістично діалогічної взаємодії, спілкування) та рефлексивного (стимулювання самовдосконалення майбутніх фахівців, орієнтація їх на професійне зростання упродовж усього життя, створення атмосфери творчості, креативності) підходів.

Формування професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців у процесі реалізації практичної складової професійної підготовки через залучення студентів до різноманітних видів професійної діяльності під час практичної підготовки, яку доцільно здійснювати протягом усього періоду навчання студентів за наскрізною програмою, до волонтерської, благодійної роботи та розробки та реалізації соціальних проєктів та програм. Ознакою професійно-педагогічної культури сучасного фахівця соціальної роботи поєднання особистісних і професійних якостей, який відображає ставлення соціального працівника до професійних обов'язків, освоєння ним моральних, культурних, фахових форм життєдіяльності, їхнього адекватного поєднання, домінування в процесі професійної діяльності позитивно спрямованого вектору

особистісних зусиль, гуманістичних цінностей і творчого потенціалу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, професійно-педагогічну культуру фахівця із соціальної роботи доцільно розуміти і трактувати як інтегративну якість, що формується в процесі професійної підготовки у закладі вищої освіти та включає систему сформованих відповідних мотивів, цінностей соціальної роботи, знань, умінь, навичок про способи освітньо-виховного впливу і соціалізації, досвіду дотримання і пропаганди соціальних норм і правил поведінки, необхідних для успішної професійної діяльності

Професійно-педагогічна культура фахівця із соціальної

роботи як системне інтегративне утворення передбачає оволодіння цінностями соціальної роботи, професійно необхідними знаннями, вміннями й навичками, професійно важливими особистісними якостями.

Процес формування професійно-педагогічної культури фахівця із соціальної роботи є складним симбіозом спеціально організованого процесу професійної підготовки і самостійної самоосвітньої діяльності. Перспективними напрямками подальших досліджень вважаємо обґрунтування, розробку й апробацію цілісної системи формування професійно-педагогічної культури фахівців із соціальної роботи з врахуванням викликів, які виникають перед соціальною роботою в умовах сьогодення.

Список використаних джерел

1. Гомонюк О. М. Теоретичні та методичні основи формування професійно-педагогічної культури майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах: дис. ... канд. докт. пед. наук: 13.00.04 / Олена Михайлівна Гомонюк. – Вінниця, 2012. – 595 с.
2. Михайличенко І. В. Педагогічні умови формування професійної культури працівників органів внутрішніх справ: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Михайличенко Ігор Володимирович. – Кіровоград, 2004. – 231 с.
3. Пономаренко О. В. Формування професійно-етичної культури соціального педагога: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 / Пономаренко Ольга Вікторівна. – Запоріжжя, 2001. – 18 с.
4. Слозанська Г. І. Соціальна робота в територіальній громаді: теорії, моделі та методи: монографія / Г. І. Слозанська. – Тернопіль: Осадца Ю. В., 2018. – 382 с.
5. Slozanska H., Horishna N., Pryshlyak O. The Modern State of Social Workers' Training in Ukrainian Higher Educational Institutions to Work in the Territorial Communities. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio Paedagogia-Psychologia*. Vol.32 (1), 2019. - с.123-135.
6. Соловійова Ю. О. Формування аксіологічної культури майбутнього вчителя: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Соловійова Юлія Олександрівна. – Харків, 2005. – 212 с.
7. Спіріна Т. П. Формування професійної культури майбутніх соціальних педагогів у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Спіріна Тетяна Петрівна. – Київ, 2009 – 260 с.

Referens

1. Homoniuk O. M. (2012) *Teoretychni ta metodychni osnovy formuvannia profesiino-pedahohichnoi kultury maibutnix sotsialnykh pedahohiv u vyshchykh navchalnykh zakladakh*: [Theoretical and methodological bases of formation of professional and pedagogical culture of future social educators in higher educational establishments] dys. ... kand. dokt. ped. nauk: 13.00.04 Vinnytsia. 595 s.
2. Mykhailychenko I. V. (2004) *Pedahohichni umovy formuvannia profesiinoi kultury pratsivnykiv orhaniv vnutrishnykh sprav* [Pedagogical conditions for forming the professional culture of law enforcement officers Pedagogical conditions for forming the professional culture of law enforcement officers]: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04/ Kirovohrad, 2004. 231 s.
3. Ponomarenko O. V. (2001) *profesiino-etychnoi kultury sotsialnoho pedahoha* [Formation of professional and ethical culture of social educator]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.05.Zaporizhzhia.18 s.
4. Slozanska H.I.(2018) *Sotsialna robota v terytorialnii hromadi: teorii, modeli ta metody: monohrafiia*. Ternopil: Osadtsa Yu.V 382 s.
5. Slozanska H., Horishna N., Pryshlyak O. (2019) The Modern State of Social Workers' Training in Ukrainian Higher Educational Institutions to Work in the Territorial Communities. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio Paedagogia-Psychologia*. Vol.32 (1), 2019. c.123-135.
6. Soloviova Yu. O. (2005) *Formuvannia aksiolohichnoi kultury maibutnoho vchytelia* [Formation of axiological culture of future teacher]: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04. Kharkiv. 212 s.
7. Spirina T. P. (2009) *Formuvannia profesiinoi kultury maibutnix sotsialnykh pedahohiv u navchalno-vykhovnomu protsesi vyshchoho navchalnoho zakladu* [Formation of the professional culture of future social educators in the educational process of higher education]: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04. Kyiv.260 s.

В статье актуализирован вопрос необходимости и целесообразности совершенствования системы профессиональной подготовки специалистов социальной работы в контексте новых вызовов, обусловленных реформой децентрализации власти в Украине и созданием территориальных общин. Осуществлен анализ сущности профессионально-педагогической культуры специалистов социальной работы, как составной части профессиональной компетентности и общей системы специальной подготовки. Установлено, что профессионально-педагогическая культура представляет собой сложное системное интегрированное личностное образование. Определены и проанализированы компоненты профессионально-педагогической культуры специалистов социальной работы и организационно-педагогические условия ее формирования.

Ключевые слова: территориальная община, социальная работа, специалист социальной работы, профессионально-педагогическая культура, компоненты профессионально-педагогической культуры, организационно-педагогические условия формирования профессионально-педагогической культуры.

The article deals with the necessity and expediency of improving the system of professional training of future social work specialists in the context of new challenges caused by the reform of decentralization of power in Ukraine and the formation of territorial communities. The new challenges of the present that are connected with the changing paradigm of social work in the territorial community, dictate fundamentally new requirements for professional activity, and, consequently, the professional training of modern social work specialists. The author analyzed the essence of professional and pedagogical culture of social work specialists as an integral part of professional competence and general system of professional training. It has been found out that the professional-pedagogical culture is a complex integrative professionally conditioned personal formation, which is based on systemic knowledge and manifests itself in the ability to perform professional functions and tasks taking into account the peculiarities of the psychological-pedagogical context of social problems. The leading components of the professional pedagogical culture of social work specialists have been identified and characterized: motivational-value, cognitive-cognitive, psychological-pedagogical and behavioral activity. Organizationally pedagogical conditions that contribute to the formation of professional pedagogical culture of future specialists in social work in higher education

institutions have been characterized.

Key words: territorial community, social work, social work specialist, professional pedagogical culture, components of professional pedagogical culture, organizational and pedagogical conditions of formation of professional pedagogical culture.

УДК 371.134:37.

DOI 10.31339/2413-3329-2019-2(10)/2-40-42

Пришляк Оксана Юрївна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль

orcid.org/0000-0003-3108-502X

МІЖКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У КОНТЕКСТІ ПРОВІДНИХ ТЕОРІЙ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

У статті подано інформацію про зарубіжні теорії міжкультурної взаємодії, які по праву визнані провідними щодо трактування суті міжкультурної взаємодії і характеристики особливостей поведінки людини в процесі міжкультурної комунікації. Схарактеризовано суть і визначено можливості творчого використання основних положень Теорії комунікаційного пристосування та Теорії культурних схем в процесі осмислення теоретичних аспектів міжкультурної компетентності та аналізу практичних підходів щодо формування готовності майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки у вищих закладах освіти до роботи у мультикультурному середовищі.

Ключові слова: міжкультурна взаємодія, міжкультурна комунікація, міжкультурна компетентність, мультикультурне середовище, теорії міжкультурної взаємодії, професійна підготовка майбутніх фахівців.

Постановка проблеми. У ХХІ ст. процес міжкультурної глобалізації явно прискорюється і стає незворотною тенденцією. Характерною ознакою для більшості країн світу все більше постає етнічне і культурне розмаїття. Наростання міграції, контактів між людьми різних культур у небачених раніше масштабах приводять до влиття в раніше монолітно етнічні народи нових етнічних груп зі своїми віруваннями, традиціями, звичаями, обрядами, святами тощо. У сучасних умовах все активніше відбувається проникнення культурних елементів європейської цивілізації в азіатські й африканські культури, і навпаки, обмін культурно-духовними цінностями між народами наростає, стає все більш інтенсивним. Це дозволяє говорити про початок формування світової культури як симбіозу різноманітних культур, а значить, і нових підходів до їх осмислення.

Осмислення процесу міжкультурної глобалізації викликала інтерес у представників різних наукових шкіл до осмислення теоретичних і практичних засад толерантної міжкультурної взаємодії, міжкультурної комунікації та формування міжкультурної компетентності фахівців різного профілю.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. На початку ХХІ ст. детальний аналіз теорій міжкультурної компетентності було здійснено Р. Вайсманом (R. Wiseman) у довіднику з міжнародної та міжкультурної комунікації [6]. Здійснений нами аналіз зарубіжних досліджень свідчить, що на рубежі ХХ–ХХІ століть зарубіжними дослідниками розроблені численні теорії, які обґрунтовують концепції міжкультурної взаємодії, міжкультурної компетентності та моделей їх формування. Серед цих теорій особливої уваги, на нашу думку, заслуговує теорія комунікаційного пристосування (Communication Accommodation Theory - CAT) та теорія культурних схем (Cultural Schema Theory), які у міжнародній практиці набули значного визнання і поширення. Розкрито можливості використання провідних положень цих теорій при теоретичному осмисленні і розробці практичних аспектів підготовки майбутніх фахівців до роботи у мультикультурному середовищі.

Мета статті: охарактеризувати суть та визначити можливості творчого використання основних положень теорії комунікаційного пристосування та теорії культурних схем в процесі осмислення теоретичних аспектів міжкультурної компетентності.

Результати дослідження. Автором Теорії комунікаційного пристосування (Communication Accommodation Theory – CAT) є професор комунікації Каліфорнійського університету Г. Гайлс (H. Giles) [2]. Дослідник розробив цю теорію у 1973 році, а в 1987 доповнив її та узагальнив. Суть цієї теорії полягає в тому, що люди намагаються зробити акцент або мінімізувати соціальну різницю між собою і тим, з ким вони взаємодіють. Ця теорія акцентує увагу

на коригуванні, яке здійснюють люди під час спілкування. Комунікаційне пристосування може коригуватись за допомогою словесного спілкування або жестів. Міжкультурний контекст можна вважати найбільш «природним» застосуванням контекстом даної теорії. Теорія комунікаційного пристосування опирається на схильність людини коригувати свою поведінку під час міжкультурної взаємодії. Причина такої поведінки пояснюється контролем соціальних відмінностей між співрозмовниками. Люди здійснюють свою комунікаційну діяльність, щоб отримати схвалення та встановити позитивний імідж перед іншими. Середовище, в якому вони взаємодіють, також впливає на поведінку спілкування. У цій теорії розглядаються два типи процесу пристосування: конвергенція та дивергенція. *Конвергенція* трактується дослідником як процес, коли люди прагнуть адаптувати власні комунікаційні характеристики до іншої людини для зменшення соціальних відмінностей; *дивергенція* – як процес, що суперечить методу адаптації, і в цьому контексті індивідуальний акцент робиться на соціальній різниці та невербальних відмінностях між співрозмовниками.

Обидва процеси пристосування, зазвичай, залежать від особливостей конкретної людини та середовища взаємодії. Конвергенція найчастіше присутня при міжкультурній взаємодії з людиною, яка має вищі стандарти та інші характеристики, які, на її думку, є кращими за власні. Дивергенція проявляє протилежну характеристику, оскільки підкреслює різницю між співрозмовниками.

Теорія комунікаційного пристосування базується на таких чотирьох основних припущеннях: 1) під час спілкування мають місце подібності та відмінності у мовленні та поведінці. Характеристики, які демонструють люди, ґрунтуються на їх життєвому досвіді та культурному підґрунті, в якому вони формувалися; 2) результативність комунікаційної взаємодії оцінюється через розуміння сприйняття мовлення та поведінки іншого. Завдяки оцінюванню один одного люди вирішують як пристосувати власне спілкування та вписатися у розмову; 3) соціальний статус та приналежність до різних груп визначається мовою та поведінкою. Хоча люди спілкуються, вони, зазвичай, пристосовують свою поведінку до тих, хто знаходиться у вищому соціальному статусі, ніж вони самі; 4) процесом пристосування керують норми. Цей процес залежить від ступеня відповідності. Норми визначають поведінку людей, і те, як їм слід відповідно діяти.

Теорія культурних схем Х. Нішіда, (Cultural Schema Theory, H. Nishida), розроблена 1999 р., базується на твердженні, що для розуміння представників інших культур люди використовують